पाश्चात्यदृष्ट्या शिक्षादर्शनम्

A. Shekhar Reddy, S V Vijay & Atul Roy(Ph.D.)
Dept. of Education
RASHTRIYA SANSKRIT VIDYAPEETHA
(DEEMED TO BE UNIVERSITY)
TIRUPATI

पाश्चात्यदृष्ट्या शिक्षादर्शनम्
Educational Philosophy In western Contest

- जॉन् लाकमहोदयस्य जन्म ब्रिस्टलनगरस्य पार्श्वे विद्यमाने व्रिङ्टनग्रामे एकस्मिन् सामान्ये गृस्थपरिवारे १६३२ व्यवहारिकसंवत्सरे अभवत्।
- तस्य पिता संसदीयसेनानायकः बुद्धिमान् च आसीत्।
- १६५८ व्यवहारिकसंवत्सरे तेनअक्सफोर्डक्रिष्टचार्चमहाविद्यालये स्नातोकोत्तरोपाधि प्राच्यमनन्तरं चिकित्स्याशास्त्रस्य अध्ययनं कृतवान्।

मानवाभिबोधसम्बन्धिनिबन्धः उत्कृष्टः आसीत्।
तस्य पुस्तकस्य चत्वारोभागाः वर्तन्ते।

I. प्रथमे भागे - जन्मजातस्य निषेधः
II. द्वितीयेभागे अनुभवः ज्ञानात्पत्तेः साधनं
III. तृतीये भागे भाषाविषये विचाराः
IV. चतुर्थे भागे मानवज्ञानस्य सीमायाः दिग्दर्शनं विद्यते।

राजनीतिशास्त्रविषये लाक्कमहोदयः पुस्तकद्वयं अलिखत्।

I. ट्रोटाइज आफ सिविल् गवर्नमेन्ट।
II. दा लेटर कन्सनिंग टालेरशन्।

शिक्षोद्देश्यानि (Aims of Education)

"Some Thoughts Concerning Education "

- इत्याख्ये ग्रन्थे शिक्षोद्देश्यानि कानिचन इत्थं तेन प्रतिपादितानि। तानि यथा –

I. सद्गुणः(Virtue)
II. विवेकः (Wisdom)
III. शिष्टाचारः(Breedim)
IV. अधिगमः(Learning)

शिक्षायाः अभिकरणानि
(Agencies of Education)

I. चर्चगृहम्।
II. राज्यम्
III. समुदायः
IV. परिवारः

पाठ्यचर्या (Curriculum)-

I. पाठ्यचर्या नकेवलं विषयप्रदानात्मिका भवेत्, किन्तु उत्तमाभिवृतत्तिनां संवर्धिकापि भवेत्।
II. शारीरिकशिक्षायाः महत्वम् अङ्गीकृतम्।
III. दिनचर्यायां क्रियानिमित्तं पर्याप्तः समयः भवेत्।
IV. वस्तुतः जान् लाक् वैद्यः आसीत्, अतः छात्राणां निद्रा, भोजनं, स्वास्थ्यादिषु तस्य रुचिः अधिकासीत्।
V. राजनीतिजीविने परिचय भवेत्।

अध्यापनसिद्धान्ताः (Principles of Teaching)

1. बालकस्य स्वास्थ्य विषये ध्यानं दातव्यम्। मुक्तवातावरणे व्यामादि शिक्षणीयम्।
2. विभिन्नविषयाणाम् अध्यापनेन मनसः विभिन्नशक्तेः अभ्यासः वर्धनंच भवति।
3. स्मृतिशक्तेः कल्पनाशक्तेः च समुचितं प्रशिक्षणं भवेत्।
4. शब्दापेक्षया अर्थे ध्यानम् अधिकं दातव्यम्।

अध्यापनसिद्धान्ताः
(PRINCIPLES OF TEACHING)

5. आङ्गलभाषायाः अध्यापनं लेखनात् पठनात् च आरम्भनीयम्।
6. छात्राणाम् उत्तमगुणानां विकासनं कारयित्वा नैतिकशिक्षा दातव्या।
7. अध्यापनस्य कार्यं भवति उत्तमनागरिकस्य निर्माणम्।

शिक्षादर्शनस्य सिद्धान्ताः-

- शिक्षा नाम अर्जितप्रवृत्तिनाम् आत्मसात् करणम्।
- अभ्यासः एव शिक्षायाः आधारः भवति।
- पाठ्यक्रमः उपयोगी वैविध्यपूर्णश्च स्यात्।
- शब्दापेक्षया अर्थे ध्यानम् अधिकं दातव्यम्।
- शिक्षाप्राप्तेः द्वारं तु इन्द्रियाणि भवन्ति।